

Don Anto Baković, **Hrvatski martirologij XX. stoljeća. 1: Svećenici-mučenici Crkve u Hrvata**. Zagreb : Martyrium Croatiae, 2007. 1019 strani.

Ob koncu leta 2007 je zagrebška založba Martyrium Croatiae izdala obsežno knjigo *Hrvatski martirologij XX. stoletja*, ki jo je napisal don Anto Baković, rojen 1931 v Goraždu, iz Vrhbosanske nadškofije. Avtor je v hrvaškem kulturnem prostoru uveljavljen kot duhovnik, novinar, pisatelj in politični analitik. V pričujočo knjigo je vtikal tudi osebno izkušnjo, ki jo je dobil med desetletnim zaporom zaradi političnih razlogov. Pri vojakih je namreč leta 1953 javno izjavil, da Stepinac ni bil zločinec, temveč mučenec. V političnem življenju sosednjega naroda je poznan tudi kot ustanovitelj Pronatalitetnega gibanja, ki se zavzema za povečanje števila rojstev med Hrvati. Kot pravi don Baković, je pričel zbirati gradivo za knjigo o preganjanju hrvaških katoliških duhovnikov, redovnikov, bogoslovcev in semeniščnikov, ki jih je takoj po političnih spremembah na Hrvaškem leta 1990 poimenoval »mučenci-pričevalci za vero«. Pri delu pa ga je vodila obljuba, ki jo je kot bogoslovec-zapornik dal svojim sobratom v zaporu in sicer, da bo zbiral, dokumentiral in objavljaval pričevanja o trpljenju hrvaških katolicánov v 20. stoletju.

Avtor je svoje temeljno delo raziskovanja boja proti (hrvaški) Katoliški cerkvi v preteklem stoletju razdelil na sedem poglavij. Posebej je obdelal trpljenje in usodo preganjanih škofov, duhovnikov, duhovnikov-tifusarjev, bogoslovcev, semeniščnikov, redovnikov in redovnic. S tem je želel prikazati usodo 663 mučencev-pričevalcev za vero med Hrvati. Delo je dobilo tudi podporo aktualnega vrha Katoliške cerkve pri naših sosedih, saj sta uvodna razmišljanja prispevala tudi oba hrvaška kardinala, zagrebški Josip Bozanić in sarajevski Vinko Puljić. Strokovno recenzijo dela pa sta prispevala zgodovinarja, akademik Franjo Šanjek in prof. dr. Juraj Kolarić iz Zagrebške teološke fakultete.

Uvodni del knjige se zaključuje s številčnimi podatki o žrtvah pričevalcev za vero med Hrvati, ki so razdeljeni po (nad)škofijah in redovnih skupnostih. Zanimivo je, da gredo štiri žrtve še na račun predvojne Kraljevine Jugoslavije. Avtor piše, da so do konca vojne (9. maj 1945) partizani ubili 240 pričevalcev za vero, četniki so jih ubili 37, nemške okupacijske sile 16 in italijanske 2, 17 pa je bilo medvojnih žrtev tifusa. Zaradi zavezniškega bombardiranja jih je umrlo 32, smrt petih pa je zakrivila sovjetska Rdeča armada. Žrtev povojnega nasilja s strani jugoslovanske vojske in tajnih komunističnih služb (OZNA, UDBA) do leta 1990 je bilo 263, na služenju vojaškega roka v JLA je umrlo 12 pričevalcev za vero. Srbske paravojaške

enote so med balkanskimi vojnama ubile devet pričevalcev za vero, muslimanske pa tri. Najmlajša žrtev je bil dvanajstletni semeniščnik Ivan Skender, najstarejši pa triinosemdesetletni duhovnik Vide Putica.

Pri zbiranju podatkov je avtor raziskal tudi načine smrti posameznih pričevalcev za vero. Med temi jih je bilo kar 109 ubitih brez kakršnegakoli sojenja in so končali v masovnih grobnicah, ki so nam poznane tudi iz naše slovenske polpretekle zgodovine (Pliberk, okolica Celja in Maribora, Macelj). Zelo velika in žalostna skupina so pobiti (338), ki so bili ob tem zverinsko mučeni. Prav neverjetno, kakšne so bile njihove usode, ki nas po krutosti spominjajo na čas preganjanja prvih kristjanov. Zadnjega hrvaškega katoliškega duhovnika so brez sojenja ubili leta 1953. Naslednja pomembna skupina so obsojenci na smrt, bilo jih je 80, sodila pa so jim partizanska in povojna kazenska sodišča. Od posledic fizičnega in psihičnega mučenja, lakote in onemoglosti je umrlo 72 pričevalcev za vero, štirje pa so umrli zaradi zastrupitve.

Od skupnega števila 663 hrvaških mučencev-pričevalcev za vero so bili štirje škofje, 506 duhovnikov, 50 bogoslovcev, 38 semeniščnikov, 17 redovnikov in 31 redovnic.

Največ žrtev, kar 206, je umrlo v življenjski dobi med 31. in 40. letom. Žrtev med bogoslovci in semeniščniki oziroma pod dvajsetimi leti starosti, pa je bilo 42.

Zanimivo je, da so absolutne številke žrtev med katoliškim klerom pri Hrvatih precej višje kot pri sosednjih srednje in vzhodnoevropskih narodih, ki so prav tako trpeli pod totalitarizmom, najprej pod nacističnim, nato še pod komunističnim režimom. Pri Slovakah, s podobno zgodovinsko izkušnjo, je teh žrtev oz. pričevalcev za vero »samo« 14. Pri Slovencih naj bi se to število gibalo okrog 220 mučencev-pričevalcev za vero, a pri tem avtor pozablja, da je bilo tudi število Slovencev v nekdanji skupni domovini več kot pol manjše. Avtor razloge za veliko število hrvaških pričevalcev za vero vidi predvsem v protikomunističnem vztrajanju in v močnem oporišču narodne identitete, ki ga je hrvaška Katoliška cerkev dosledno gojila do jugoslovanskih unitarističnih poskusov.

Pričujoče delo je tudi fotografsko dobro opremljeno, saj se je avtor potrudil, da je zbral čimveč izvornih fotografij in vsako posamezno žrtev predstavil vsaj z eno fotografijo. V kratkem namerava don Baković izdati še nadaljevanje knjige oz. njen drugi del, ki bi govoril o trpljenju hrvaških duhovnikov po zaporih.

Mogoče na Slovenskem res nimamo tako zajetne knjige, ki bi na enem mestu prinašala toliko podatkov kot delo don Anteja Bakovića. Vendarle je v preteklosti pri nas že izšlo nekaj knjig, ki obdelujejo podobno problematiko in osvetljujejo temne plati naše polpreteklosti, npr. leta 1994 zbornik *Palme mučeništva: ubiti in pomorjeni slovenski duhovniki, redovniki in bogoslovci in nekateri verni laiki* ter leta 2005 knjiga dr. Tamare Griesser Pečar *Cerkev na zatožni klopi: sodni procesi, administrativne kazni, posegi »ljudske oblasti« v Sloveniji od 1943 do 1960*.

Renato Podbersič ml.